

ÚVAHA - Člověk s postižením a výtvarná tvorba

Každý umí malovat. A při zaslechnutí opačné věty, tedy „ale já neumím vůbec malovat“, ještě většinou pronesené při příležitosti nějaké velmi náročné umělecké činnosti, jako je například namalování kravičky na žádost tříletého dítěte, mi vždycky trochu cuká v koutcích pobavením. Vždyť to snad ani není možné, neumět vůbec malovat.

Ve společnosti samozřejmě existují jistá pravidla, pomocí nichž jsme si zvykli hodnotit kvalitu výtvarné tvorby, ta ale přece nijak nesouvisí u každého jednotlivého člověka se schopností a možnostmi tvořit. A přijde mi, že právě toto očekávání, že se můžeme pustit do tvorby pouze s vidinou kvalitního a hodnotného výsledku, je velkou překážkou k vnímání umění jako běžné součásti života každého člověka. Stává se překážkou k tomu, aby se z umění mohlo pro každého stát něco léčivého, nejen ve smyslu profesionálních arteterapií, ale i jen obyčejné ventilace tvůrčího přetlaku či kreativity. Podle mého názoru je umění lékem, tedy umění ve smyslu něčeho krásného až transcendentního, který může pozitivně působit na psychický stav, ovlivňuje vnímání a otevřenost vůči světu, na nejvyšší rovině nám napomáhá se stávat plně člověkem. A tak je velice důležité se uměním obklopovat, dokázat ho ocenit, nechat ho na sebe působit, ale také být sám účasten procesu tvorby.

Výtvarné umění, stejně jako jakékoliv jiné umění, by mělo být zejména odrazem subjektivního vnímání světa daného člověka, ať už světa vnějšího nebo vnitřního. Někdo má samozřejmě ten dar, často i velice těžce vypracovaný, oslovit svou tvorbou či svým kreativním vnuknutím i další lidi. Pro člověka s postižením, zejména s fyzickým postižením, tak může být těžší naplňovat tento ideál zručnosti či krásy, ale naopak se tím nijak nesnižuje bohatost jeho vnímání a vnitřního života. Výtvarné umění se zde stává skvělým prostředkem k vyjádření vlastních pocitů, myšlenek, tužeb i strachů. A pro člověka s postižením to může být někdy i jediná cesta, jak se může spontánně vyjádřit v této pocitové rovině, kde slova mnohdy nestačí.

Při takto nastaveném vnímání vlastní výtvarné tvorby se mi těžko hledají nějaká výrazná specifika či omezení pro tvorbu lidí s postižením. Vnímám

samozřejmě nutnost jistého přizpůsobení, ale jedná se většinou pouze o formální záležitosti jako např. uzpůsobení pracovní plochy či pracovního náčiní, materiálů nebo technik. Na druhou stranu si ale zachovávám stejná měřítka i pro případné hodnocení tvorby. Zde si rozlišuji zhodnocení vlastního vkladu do tvorby, a tak se samozřejmě vyjadřuji pozitivně při reakci například na výtvary dětí ve speciální třídě, kde učím a oceňuji jednotlivé dílčí pokroky, jejich aktivitu, ale zejména často tvorbu doplňuji otázkami: „Jak se Tobě samotnému líbí Tvůj obrázek?“, „Užil sis jeho tvoření?“ nebo „Co bys mi k němu ještě chtěl povědět?“.

Na druhé straně ale stojí ta objektivnější rovina. Vnímám snahu naučit i lidi s postižením nebát se vycházet se svou tvorbou na veřejnost, naučit se prosadit a považují to za velice důležitou dovednost. Nedokážu se ale úplně ztotožnit s tou obrácenou exkluzivitou, která se s tím často pojí. Neláká mě tedy příliš například výstava kreseb autistického chlapce, pokud ty obrazy nepovažuji pro sebe za inspirativní či zajímavé, nebudu se jí účastnit jen proto, že lidé s autismem patří do mého pracovního i zájmového okruhu, pokud tam není alespoň v nějaké míře splněna i ona druhá podmínka.

Jako další velice častý případ mě napadá činnost chráněných dílen, jejichž existenci považuji obecně za velice důležitou a prospěšnou, ale jejich činnost je dle mého potřeba stavět nejen na předpokladu, že si lidé daný výrobek koupí prostě proto, že ho vyrobil někdo s postižením. Což samozřejmě není případ velké části těchto zařízení, ale přece jen se s ním setkávám. Protože já bych asi nedokázala říct, v čem je to opravdu upřímná pomoc, když se nám potom doma hromadí křivé hrnečky a ozdůbky, na které se jen práší, když bychom nic takového mít nebo dostat ani nechtěli. Dá se v takovém případě vlastně mluvit o inkluzi či rovném postavení všech lidí, když jednáme s druhými lidmi a jejich tvorbou pod zástěrkou lítosti nebo právě oné exkluzivity něčeho „divného“.

Vzpomínám si na nedávno čtený článek o nejlepší současné japonské kaligrafistce, který se ovšem šířil zejména díky zajímavému nadpisu ve smyslu „dívka s Downovým syndromem a náročné umění kaligrafie“. A je skvělé, že v dnešním světě se nestane toto postižení nepřekonatelnou překážkou ke kvalitnímu životu, ale když se této mladé ženy reportér ptal, jak se jí žije s Downovým syndromem, byl mu odpovědí pouze nechápavý pohled. Protože podle její matky ani neví o tom, že tento

syndrom má a nijak se tím nezabývá. Pro tuto dívku to není nijak důležitá skutečnost, pro náš svět je to ale stále senzační zpráva, jistá senzace. A já se pak vždycky musím ptám, zda je opravdu toto cesta, která nás může dovést k většímu pochopení a možnosti, aby mohli žít a tvořit rovně a společně všichni lidé.